

Příprava na vyučování s cíli osobnostní a sociální výchovy	
Název lekce (téma)	Karel IV.
Časový rozsah lekce	Odpolední blok, součást projektu
Věková skupina (ročník)	4.-5. třída
Vzdělávací obor (dle RVP)	Člověk a jeho svět
Očekávaný výstup vzdělávacího oboru, na který se v lekci zaměřuji (přesné znění z RVP)	<p>Žák rozeznává minulé a současné a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti.</p> <p>Žák využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti.</p> <p>Žák srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a v současnosti.</p>
Hlavní oborové cíle (tj. cíle vázané na očekávaný výstup vzdělávacího oboru a na odborné učivo oboru)	<p>Žák uvede do časových souvislostí některá důležitá období naší minulosti.</p> <p>Žák samostatně i ve spolupráci s dalšími získá nové poznatky o životě Karla IV. a jeho době a vytvoří si tak bohatší představu o životě tohoto panovníka.</p> <p>Žák zkusí hledat nové poznatky v literatuře a pramenech, spolu s ostatními žáky tyto poznatky uvádí do souvislostí.</p> <p>Žáci samostatně i ve skupinách v kreativní aktivitě (akcí, modelováním sousoší, referátem na konferenci apod.) zhodnotí význam vlády Karla IV. v našich dějinách.</p> <p>Žák vyjádří vlastní vztah ke zjištěným faktům a souvislostem.</p>
Tématický okruh OSV	Poznávání lidí, spolupráce, rozvoj studijních dovedností, kreativita
Hlavní cíle OSV, které chci v lekci naplnit a reflektovat se žáky	<p>Žák na konkrétních aktivitách posoudí klady a zápory samostatné práce a společné práce ve skupině.</p> <p>Žák si procvičí dovednost spolupráce v malé skupině – uplatnit vlastní poznatky i poznatky jiných ve společné činnosti, výsledky práce skupiny prezentovat před</p>

<p>- nejlépe jeden cíl OSV na jednu vyučovací hodinu</p> <p>- číslovat dle vyučovací hodiny, ve které cíl chceme dosáhnout a reflektovat</p> <p>- více viz. materiál Pomůcka pro formulaci OSV cílů).</p>	<p>ostatními.</p> <p>Žáci ve skupině zkusí vyřešit problémovou situaci (mince a otázka pro sochu – viz podrobná příprava).</p> <p>Žák se učí pracovat s odbornými materiály a konstruovat samostatně i ve spolupráci s dalšími dětmi a učitelem nové poznání.</p> <p>Na základě zjištěných faktů si žák vytvoří vlastní postoj k osobnosti Karla IV. a porovná život lidí v tehdejší době a dnes.</p> <p>Žáci zkusí uplatnit zjištěné fakty v kreativní činnosti – při tvorbě etud a sousoší.</p>
<p>Metody vyučování</p> <p>- stručný chronologický přehled použitých metod (technik, aktivit)</p> <p>- nejvýše 3 řádky na metodu</p>	<p>Základní strategií je uplatnění konstruktivistického modelu učení s prvky rolové hry a kreativních metod práce. Metody blíže v podrobné přípravě.</p>
<p>Autor lekce, škola</p>	<p>Radek Marušák, katedra primární pedagogiky PedF UK</p>

Poznatkové zdroje Toulky českou minulostí, Minulost našeho státu v dokumentech, Dějiny zemí Koruny české, Kroniky doby Karla IV. (Praha 1987) a další materiály (Dějiny umění, Kultura českého středověku, fotografie, obrazová dokumentace atd.)

Při práci s odbornou literaturou a literaturou populární sleduje pedagog dva cíle – na lekci musí být dobře poznatkově připraven, zároveň hledá s ohledem na věk a vyspělost skupiny vhodné materiály pro samostatnou práci žáků

Podrobná příprava

Opakování, naladění skupiny, rozehrání:

Popis činnosti: Děti dostanou na záda nalepenou cedulku se jmény historických a legendárních osobností (o většině z nich se děti už dozvěděly v předcházejících hodinách, ale je možné zařadit i takové, které nebyly probrány, ale děti je pravděpodobně mohou znát) – z dávné minulosti, ale i z minulosti nedávné nebo ze současnosti (např. sv. Václav, praotec Čech, Jan Hus, Jan Ámos Komenský, Jan Žižka, Tomáš Garrigue Masaryk, Václav Havel...) Mezi jmény není Karel IV. Úkolem dětí je seřadit se do řady podle doby, která nás dělí od jejich života. Nesmí však mluvit.

Poz.: Aktivita vede děti ke spolupráci – sám si neporadím, musím vyhledat pomoc jiného (na záda si nevidím) a sám musím jiným pomoci, abychom úkol splnili.

Reflexe: Směrem k oborovým cílům: S jakým jménem jste měli problémy, které jméno jste neznali, co vám pomohlo vaši osobnost poznat apod.

Směrem k cílům OSV: Komu jste pomohli, kdo pomohl vám, zvládli byste úkol sami apod.

Komentář učitele: „Mezi jmény, která jste seřadili do časové přímky, chybí jméno jedné významné osobnosti, která se zapsala do dějin našeho státu. Napadá vás, kdo by to mohl být? ...Možná někdo z těch, které jste jmenovali, ale já vám to neprozradím. Dozvíte se to, až najdete tady po třídě střípky z mozaiky dávné doby. Každý střípek má svou barvu a vaším úkolem bude rozbité střípky najít a složit podle barvy. Každá skupina bude mít za úkol složit střípek jedné barvy. Možná nám tyto střípky pomohou poznat, do jaké doby se dnes podíváme a jakou osobnost blíže poznáme. A stejně jako na začátku bude dnes důležité, abychom mnoho věcí zvládli sami, ale také abychom mnoho věcí zvládli společně. Jen tak objevíme mnoho střípků z mozaiky dávné doby...“

Skládání obrázků – skupinová práce

Pomůcky: Rozstříhané obrázky (pečeť Karlovy univerzity, korunovační klenoty, busta Karla IV. z triforia katedrály sv. Víta apod.), zespuďu podlepené barevným papírem, schované po třídě tak, aby bylo vidět barevnou stranu.

Instrukce: „Vytáhněte si teď každý lísteček s nějakou barvou. To bude barva, kterou budete hledat po třídě. Až objevíte rozbité kousky střípků, zkuste je složit. Obrázek vám potom možná napoví, do jaké doby vstoupíme. Složený obrázek potom nalepte na balicí papír, který dostane každá skupina.“

Popis činnosti: Děti hledají barevné papírky, na jejichž druhé straně jsou zvětšené obrázky vztahující se k osobnosti Karla IV. Složené obrázky nalepí na balicí papír.

Řízený rozhovor

Příklady otázek pro vedení rozhovoru: Pomohl vám obrázek poznat, jaká osobnost nás bude dnes zajímat? Zkuste se o správnosti své odpovědi přesvědčit tím, že se podíváte na obrázky jiných skupin. Jsme si už všichni jisti, že máme správnou odpověď? Proč jsme si jisti, proč si jisti nejsme? Co pro vás bylo pro nalezení odpovědi nejdůležitější? Víme, co je na obrázcích a proč se tyto obrázky vztahují

k době Karla IV.?Kam bychom Karla IV. umístili v naší řadě, kterou jsme tvořili na začátku hodiny?

Brainstorming

Instrukce učitele: „Napište nyní ve skupinách na balicí papíry vše, co vás napadá ke jménu Karel IV. Nemusíte se shodnout, každý může napsat jakoukoli myšlenku, fakt, představu, která ho při vyslovení tohoto jména napadne.

Děti píšou ve skupinách, ale činnost je individuální.

„Až dopíšete, jděte k jinému papíru, podívejte se,co napsali členové dalších skupin. V čem se liší, co je shodné a proč? Chcete se po přečtení balicích papírů jiných skupin na něco někoho zeptat?“

Formulování otázek

Instrukce: Možná víme hodně, ale jistě ne vše. Napadají vás otázky, na které byste chtěli znát odpovědi, otázky, které se vztahují k době Karla IV. ? Pojděte je zformulovat a já je napíšu na velký papír. Možná některé dnes zodpovíte ještě sami, možná některé zodpovím já, možná na některé odpovědi nenalezneme dnes, ale někdy později. Pojděme se pokusit zformulovat nějakou otázku všichni, každý z nás tak může přispět k pojmenování něčeho, co by jiného nenapadlo“

Děti formulují otázky, učitel zapisuje. Formulací otázek jsou děti aktivizovány k další činnosti – samy zformulovaly otázky, do muzea (viz dále) jdou tedy už trochu připravené okruhem problémů, otázek. Tyto otázky navíc nezadává učitel, jsou zformulovány dětmi, učitel může některé také sám vyslovit, ale jako jeden z členů skupiny.

Muzeum – vyhledávání informací

Pomůcky: v oddělené části učebny (ideální je zcela jiný prostor, jiná třída, kabinet, knihovna ...) připravené různé materiály vztahující se k době Karla IV. – fotografie, dobové obrázky, památky, dokumenty, vlastní texty ... - učitel volí podle věku dětí. Je dobré materiály shromáždit (pokud to jde) do hnízd: např. všední život, stavitelství, malířství, univerzita, osobní život Karla IV., jeho politické aktivity atd. Při vstupu do tohoto prostoru hraje dobová hudba (např. hudební sdružení Krleš, Musica Vagantium apod.) – hudba navozuje atmosféru, zklidňuje děti, navíc poskytuje další smyslový vjem.

Instrukce: „Nyní vstoupíte do místa, které v sobě schraňuje střípky z minulosti. Díky tomuto místu se na chvílku alespoň trochu přesunete v čase do doby o více než 600 let vzdálené. Vezměte si s sebou papíry, možná si z tohoto místa budete chtít odnést nějaké poznání, odpověď na některou z otázek, množství zajímavostí, něčeho, co jsme ještě nepoznali, nevěděli, nebo něčeho, co naše předchozí vědění zpřesňuje. Přinesete to jako střípek do naší společné mozaiky, bylo by dobré, kdyby se každý z vás s nějakým střípkem vrátil. Ale je to doba vzdálená, hluk našich dnů ji může zaplašit. Buďte proto tiší, jinak se vstup do dávných časů uzavře. Až se hudba začne ztišovat, opusťte prosím tento prostor, nemůžeme tuto dobu rušit dlouho.

Popis činnosti: Děti vstupují do prostoru „muzea“, je jejich volbou, kde zůstanou stát, co si přečtou, co si prohlédnou, zda budou jen poslouchat hudbu. Jejich úkolem je přinést pro ostatní nějakou informaci, poznání, zážitek apod.

Řízený rozhovor – Jaký střípek kdo z nás přinesl do naší společné mozaiky? Dostali jsme odpovědi na některou z našich otázek?

Živé obrazy

Instrukce: Víme už mnohem více než před několika minutami. Naše mozaika je barevnější, pestřejší. Ale tam, kde jsme byli, chybělo cosi velmi důležitého – lidé. Zkuste se teď domluvit ve skupinách, v nichž jste pracovali na začátku, a vytvořte společně živý obraz – nehybný, ale z živých lidí -, ve kterém bychom viděli nějakou situaci z oné doby. Pro nás ostatní to bude hádanka, zda podle toho, co o této době víme, poznáme, co váš obraz znázorňuje.

Popis činnosti: Děti vytvářejí na základě zjištěných faktů a informací živé obrazy s námětem „Lidé v době Karla IV.“. Obrazy potom prezentují, ostatní hádají, co může obraz znázorňovat. Obraz nevyjadřuje souhlas či nesouhlas s odpověďmi dětí – je nehybný. Děti tak vyslovují více možností, měly by je vyargumentovat – proč si myslí, že by to mohlo být právě toto.

Reflexe před přestávkou: Chtěl by někdo cokoli opravit či doplnit na našich balicích papírech? Jaké otázky jsme zodpověděli, na které ještě nemáme odpovědi?

Otázky k cílům OSV: Za jaký střípek byste teď chtěli někomu poděkovat? Čím kdo z vás sám přispěl k tomu, že jsme poskládali vlastní mozaiku doby dávno minulé?

Přestávka (Přestávky v jiných místech neuvádím – v případě dopoledního bloku učitel sám zváží, kdy přestávku zařadit. Zde je však nutná – další část je zaměřena více na osobnost Karla IV., předcházející na dobový kontext.)

Motivace před další částí

Pomůcky: Podobizna Karla IV., ukázky z Vita Caroli (Kroniky doby Karla IV., Praha 1987)

Uprostřed místnosti podobizna Karla IV.

Komentář učitele: „Víme, kdo to je? Už víme více o době, v níž žil a kterou významně utvářel. Nyní se dozvíme více o jeho životě a činech.“

Instrukce: Nyní se pohodlně posadte nebo si lehněte, abyste chvilku mohli poslouchat. Budu vám totiž číst, sice česky, ale češtinou doby Karla IV. Sami uslyšíte, že je jiná. Proto dávejte dobrý pozor, abyste se teď z mého čtení co nejvíce dozvěděli. Karel IV. nebyl jen vladařem, byl i spisovatelem. To, co vám budu číst, jsou jeho vlastní slova z jeho životopisu. Protože Karel IV. byl velmi zbožný, pustím vám i hudbu, která ho tehdy často provázela při modlitbách v kostele.

Popis činnosti: Učitel čte ukázky – výběr by měl být takový, aby děti zaujal a ukázky nebyly dlouhé (pro děti zajímavé mohou být např. pasáže o tom, jak chtěli Karla IV. v Itálii otrávit, jak na jednom hradě viděl ducha, jak přijel do Prahy a neměl kde pobývat atd.). Četba je podkreslována gregoriánským chorálem – děti poznávají jinou hudbu z té doby, než která zněla při návštěvě „muzea“.

Reflexe formou řízeného rozhovoru, formulace otázek: Co jsme se z ukázek dozvěděli jistě, co se můžeme domnívat, ale jistě nevíme, jaké otázky k životě a činům Karla IV. nás napadají teď, co bychom chtěli vědět?

Skupinová práce – volba tématu, sběr informací, příprava prezentace

(Poz. Následující činnost je poměrně dlouhodobou aktivitou, v níž se kombinuje několik metod a činností – individuální práce, společná tvorba, řešení problémové situace, kooperace mezi skupinami i uvnitř skupin, prezentace výsledků...Je zadána

v celku hned na počátku, aby děti věděly, co je cílem, ale jednotlivé fáze ještě učitel uvádí, komentuje, pomáhá, radí, instruuje...)

Instrukce: Rozdělte se do skupin po pěti (čtyř, šesti) lidech (možno zvolit různé metody rozdělení do skupin). Vaším úkolem bude opět se vydat jako skupina badatelů do místa, kde se nám zjevují střípky z dávné doby. Každá skupina si vybere svůj badatelský cíl. Může se stát, že si více skupin vybere stejný. Je na vás, abyste se dohodli, zda to tak necháte a budete např. dvě skupiny zkoumat stejný problém, nebo zda zvolíte cíl jiný. Můžete si vybrat z témat : Karlův život, než se stal českým králem, Karlův život v době panování, Karlovy vladařské činy, Karlovo zakladatelské úsilí, Karlovy manželky, Karlovy spojenci a protivníci ...

Informace pro svou badatelskou prezentaci získáte opět na místě, které jste už navštívili. Členové skupiny mohou v těchto místech pracovat samostatně i spolu. Ale opět dbejte na to, abyste tuto dobu nerušili.

Až se za čtvrt hodiny vrátíte, budete mít ještě jinou možnost, jak získat informace, které budete potřebovat. Dám vám tady dva groše, kterými se platilo v době Karla IV. (okopírované a vystřižené Karlovy groše). Ty vám pomohou oživit sochu Karla IV. na Staroměstské mostecké věži. Pokud ji slušně pozdravíte, bude s vámi chvilku rozmlouvat, než opět zkamení. Dobře zvažte, jakou otázku ji položíte, aby vám odpověď pomohla. Zdravte ji však pozdravem krleš, jak se tehdy lidé zdravili. Socha však promlouvá pouze do setmění (pojistka pro případ, že by tato část trvala příliš dlouho-viz dále).

Až budete mít shromážděné informace, připravte si, jak je budete ostatním prezentovat, ale tak, aby prezentace netrvala více než tři minuty – můžete zvolit mluvčího, nebo se střídát, můžete nám něco i zahrát, ukázat živým obrazem apod. (takto široké zadání pro prezentaci jen u skupiny, která je zvyklá těmito metodami pracovat, jinak spíše formu referátu)

Popis činnosti: Aktivita je popsána v instrukci, proto jen poznámky:

- učitel po celou dobu fázuje činnosti, udává čas, připomíná, co v kterém kroku mají děti dělat
- ožívování sochy: v tomto případě je využita technika učitele v roli. Po návratu z „muzea“ se děti vrací do skupin, sdělují si výsledky svého „výzkumu“ a mají možnost oživit sochu. Mají však pouze dva groše, musí se tedy domluvit na dvou pro ně podstatných otázkách. Pokud učitel sedí na židli, je sochou Karla IV. (je dobré, pokud vše probíhá tak, že může být v roli – sedět na židličce – po celou dobu této aktivity). Pokud vstane, je opět učitelem (např. ve chvíli, kdy činnost trvá dlouho – vstane a řekne, že už se stmívá a socha po setmění už odpovídat nebude, i ona musí spát -signalizuje tak dětem, že bude činnost ukončena, že už mají jen chvilku času). Socha je ožívována odevzdáním mince (ve středověku se na mostech vybíralo mýtné) a pozdravem Krleš. Socha je jako role volena záměrně – mnoho ví, ale nemůže vědět vše, je přece jen socha. To dává učiteli jistě bezpečí pro případ nečekaných otázek. Z této role však učitel může předat dětem mnoho dalších informací. Socha je důstojná, pro děti je rolová hra velmi zajímavá, motivující.
- prezentace je časově omezená – ve fázi přípravy (např. blíží se konference, máte na přípravu deset minut) i ve fázi samotné prezentace (příspěvky na konferencích mají své časové limity)

Reflexe: Co bylo pro skupiny obtížné, jaké problémy musely řešit a jak si s nimi poradily? Co dobrého jim přinesly chvíle, kdy pracovali sami, a co okamžiky, kdy pracovali společně?

Závěrečné shrnutí

Popis činnosti: Na balicí papír s podobiznou Karla IV. (nebo více papírů) lepí děti cedulky k heslům: Osobní život, Vladařské činy, Zakladatelské úsilí – vzniká tak společná mozaika našich vědomostí, poznatků.

Závěrečná reflexe: *Co nám dnes přineslo společné skládání mozaiky? Jaký dík mám pro sebe, jaký dík mám pro někoho jiného. Jaký dík bych vzkázal Karlovi IV.?*